

INNOVATION IQTISODIYOT

Ilmiy-amaliy elektron jurnal

2026

№6

ИННОВАЦИОННАЯ ЭКОНОМИКА

Научно-практический электронный журнал

INNOVATIVE ECONOMY

Scientific and practical electronic journal

Indexlanadigan bazalar: Google Scholar

Crossref

OpenAIRE

CYBERLENIKA

INNOVATION IQTISODIYOT

ILMIY-AMALIY
ELEKTRON JURNAL

6-jild
6-son
Iyun, 2026

June, 2026
Volume 6
Number 6

ИННОВАЦИОННАЯ
ЭКОНОМИКА
Научно-практический
электронный журнал

INNOVATIVE ECONOMY
Electronic scientific and
practical journal

INNOVATSION IQTISODIYOT

ILMIY-AMALIY ELEKTRON JURNAL

ISSN: 3030-315X

ojs.kstu.uz

Muassis:

Qarshi davlat texnika universiteti

Tahririyat Kengashi raisi:

R.X.Ergashev, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Tahririyat Kengashi raisi o‘rinbosari:

S.N.Xamrayeva, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Mas’ul muharrir:

N.A.Ochilova, PhD, dotsent

Texnik muharrir:

S.J.Qulmurotov

Jurnal har oyda bir marotaba elektron shaklda jurnalning rasmiy sayti orqali nashr etiladi.

Tahririyat manzili:

180100, Qarshi shahri, Mustaqillik ko‘chasi 225-uy Tel.: +998 (75) 221 09 23

+998 (93) 902 72 63

Faks: +998 (75) 221 1395

innoeconomic@kstu.uz

“Innovatsion iqtisodiyot” ilmiy - amaliy elektron jurnali O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi **Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2025-yil 5-apreldagi 369-sonli qarori** bilan milliy ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

Jurnalda quyidagi ruknlar asosida maqolalar nashr etiladi:

1. Nazariya va metodologiya
2. Raqamli iqtisodiyot
3. Mintaqa va tarmoqlar iqtisodiyoti
4. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik
5. Inson kapitali iqtisodiyoti
6. Menejment va marketing
7. Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
8. Moliya, kredit va investitsiya
9. Ekonometrika va statistika
10. Xizmat ko‘rsatish va turizm sohasi

TAHRIRIYAT KENGASHI:

Tahririyat Kengashining xalqaro a'zolari:

Ovchinnikov Viktor Nikolayevich - i.f.d., professor, akademik (Janubiy Federal Universitet, Rossiya)
Solodovnikov Sergiy Yurevich - i.f.d., professor (Belorussiya milliy texnika universiteti)
Sidorov Viktor Aleksandrovich - i.f.d., professor, (Kuban davlat universiteti)
Shevchenko Igor Viktorovich - i.f.d., professor (Kuban davlat universiteti, Rossiya)
Kusainov Xalel Xaymullievich – i.f.d., professor, akademik (Qozog‘iston Respublikasi Milliy fanlar akademiyasi)
Samandarzoda Iskandar Hakim - Iqtisodiyot fanlari doktori (Sh.Shotemur nomidagi Tojikiston agrar universiteti)
Gibadullin Artur Arturovich - i.f.n. dotsent (Milliy tadqiqot universiteti, Moskva energetika instituti, Rossiya)
Sergey Aleksandrovich Voynash - ilmiy xodim (P.Lumumbi nomidagi Rossiya xalqlar do‘stligi universiteti)
Valentina Nikolayevna Pulyayeva - iqtisod fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya Federatsiyasi hukumati qoshidagi Moliya universiteti)
Dmitriy Evgenievich Morkovkin, iqtisod fanlari nomzodi, dotsent (Moliya universiteti, Rossiya Federatsiyasi hukumati)
Sadrididdinov Manuchehr Islomiddinovich - i.f.d., professor, (Tojikiston Respublikasi Milliy fanlar Akademiyasi)
Perskaya Viktoriya Vadimovna - i.f.d., professor, (Rossiya Federatsiyasi hukumati huzuridagi Moliya universiteti)
Molchanov Igor Nikolayevich - i.f.d., professor, (Lomonosov nomidagi Moskva davlat universiteti)
Basova Mariya Mixaylovna - i.f.d., professor, (Rossiya Federatsiyasi hukumati huzuridagi Moliya universiteti)
Aleksandr Leonidovich Chupin, iqtisod fanlari nomzodi (P.Lumumbi nomidagi Rossiya xalqlar do‘stligi universiteti)
Nezamaykin Valeriy Nikolayevich - i.f.d., professor, (Rossiya davlat gumanitar universiteti)
Nikonorova Alla Vladimirovna - i.f.n., dotsent, (Rossiya Federatsiyasi hukumati huzuridagi Moliya universiteti)
Dmitriyeva Olga Aleksandrovna - i.f.n., dotsent, (Rossiya Federatsiyasi hukumati huzuridagi Moliya universiteti)
Shvets Yuriy Yuryevich - i.f.n., dotsent, (Rossiya Fanlar akademiyasining Nazorat fanlari instituti)
Kolossova Yelena Valeryevna - i.f.n., dotsent, (Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti)

Tahririyat Kengashi a'zolari:

Gulyamov Saidaxror Saidaxmedovich - i.f.d., professor, akademik
Pardayev Mamayunus Qarshiboyevich - i.f.d., professor
Navruz-zoda Baxtiyor Negmatovich - i.f.d., professor
Xatamov Ochildi Qurbonovich - i.f.d., professor
Fayziyeva Shirin Shodmonovna - i.f.n., professor
Jumayeva Gulrux Jo‘raqulovna - i.f.n., professor
Egamberdiyeva Salima Raimovna - i.f.n., dotsent
Erkayeva Gulbahor Panjiyevna - i.f.n., professor
Yakubova Shamshinur Shuxratovna - i.f.d., (DSc) dotsent
Amirqulov Shuhrat Olimovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent
Samiyeva Gulnoza Toxirovna - i.f.f.d., (PhD), dotsent
Aliqulov Azamat Tuyg‘unovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent
Aminov Fazlitdin Baxadirovich - i.f.n., dotsent
Xo‘jaqulova Nigora Rustamovna - i.f.f.d., (PhD), dotsent
Turobov Sherzod Alisherovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent
Alimova Munisa Yulchiyevna - i.f.f.d. (PhD) dotsent
Ergasheva Nasiba Raxmatullayevna - i.f.d., (DSc), dotsent
Boboqulov Sanjar Baxromkulovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent
Djalilov Raxmonkul Hamidovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent
Nomazov Baxrom Bobomurodovich - i.f.f.d. (PhD) dotsent
Alimxanova Nigora Alimxanovna - i.f.f.d. (PhD) dotsent
Jonuzokov Mirzabek Kulmamatovich - i.f.f.d. (PhD), dotsent
Muxammadiyeva Yulduz Yusupovna - i.f.f.d. (PhD)
Tursunova Aziza Xoshimovna - i.f.f.d. (PhD)
Xolliyev Sherali Baxtiyorovich - i.f.f.d. (PhD)
Panjiyev Samijon Aliqulovich - PhD, dotsent

ИННОВАЦИОННАЯ ЭКОНОМИКА

Научно-практический электронный журнал

ISSN: 3030-315X

ojs.kstu.uz

Учредитель:

**Каршинский государственный технический
университет**

Председатель редакционного совета:

Р.Х.Эргашев, доктор экономических наук, профессор

Заместитель председателя редакционного совета:

С.Н.Хамраева, доктор экономических наук,
профессор

Ответственный редактор:

Н.А.Очилова, PhD, доцент

Технический редактор:

С.Ж.Кулмуротов

Журнал издается один раз в месяц в
электронной форме и публикуется через
официальный сайт журнала.

Адрес редакции:

180100, г. Карши, ул. Мустакиллик, дом 225

Тел: +998 (75) 221 09 23

+998 (93) 902 72 63

Факс: +998 (75) 221 1395

E-mail: innoeconomic@kstu.uz

Научно-практический электронный журнал
«Инновационная экономика» включён в перечень
национальных научных изданий на основании
решения Президиума Высшей аттестационной
комиссии при Министерстве высшего образования,
науки и инноваций Республики Узбекистан от 5
апреля 2025 года № 369.

**В журнале публикуются статьи по
следующим рубрикам:**

1. Теория и методология
2. Цифровая экономика
3. Экономика регионов и отраслей
4. Малый бизнес и частное
предпринимательство
5. Экономика человеческого капитала
6. Менеджмент и маркетинг
7. Бухгалтерский учет, экономический анализ и
аудит
8. Финансы, кредит и инвестиции
9. Эконометрика и статистика
10. Сфера услуг и туризм

Редакционная коллегия:

Международные члены Совета редколлегии:

Овчинников Виктор Николаевич - д.э.н., профессор, академик
(Южный федеральный университет, Россия)

Солодовников Сергей Юрьевич - д.э.н., профессор
(Белорусский национальный технический университет)

Виктор Александрович Сидоров - д.э.н., профессор,
(Кубанский государственный университет)

Шевченко Игорь Викторович - д.э.н., профессор (Кубанский
государственный университет)

Кусаинов Халел Хаймуллович - д.э.н., профессор, академик
(НААН Республика Казахстан)

Самандарзода Искандар Хаким - д.э.н., профессор
(Таджикистанский аграрный университет им. Ш.
Шотемура)

Гибатуллин Артур Артурович - к.э.н., доцент
(Национальный исследовательский университет
«Московский энергетический институт»)

Войнаш Сергей Александрович - научный сотрудник
(Российского университета дружбы народов имени
П.Лумумби)

Пуляева Валентина Николаевна - к.э.н., доцент
(Финансовый университет при Правительстве РФ)

Морковкин Дмитрий Евгеньевич - к.э.н., доцент
(Финансовый университет Правительство РФ)

Садриддинов Манучехр Исламиддинович - д.э.н.,
профессор (Национальная академия наук Республики
Таджикистан)

Перская Виктория Вадимовна - д.э.н., профессор
(Финансовый университет при Правительстве РФ)

Молчанов Игорь Николаевич - д.э.н., профессор (Московский
государственный университет имени М.В. Ломоносова)

Басова Мария Михайловна - д.э.н., профессор
(Финансового университета Российской Федерации)

Чупин Александр Леонидович - к.э.н. (Российского
университета дружбы народов имени П. Лумумби)

Незаймакин Валерий Николаевич - д.э.н., профессор (РГТУ)

Никонорова Алла Владимировна - к.э.н., доцент
(Финансового университета Российской Федерации)

Дмитриева Ольга Александровна - к.э.н., доцент
(Финансового университета Российской Федерации)

Швец Юрий Юрьевич - к.э.н., доцент (Институт проблем
управления РАН)

Колосова Елена Валерьевна - к.э.н., доцент (Российский
экономический университет имени Г.В. Плеханова)

Члены Совета редколлегии:

Гулямов Саидхорр Саидхмедович - д.э.н., профессор,
академик

Пардаев Мамаюнус Каршибоевич - д.э.н., профессор

Навруз-зода Бахтиёр Негматович - д.э.н., профессор

Хатамов Очилди Курбанович - д.э.н., профессор

Файзиева Ширин Шодмоновна - к.э.н., профессор

Жумаева Гулрух Журакуловна - к.э.н., профессор

Эгамбердиева Салима Раимовна - к.э.н., доцент

Еркаева Гулбахор Панжиевна - к.э.н., профессор

Якубова Шаминаур Шухратовна - д.э.н., (DSc), доцент

Амиркулов Шухрат Олимович - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Самиева Гулноза Тохировна - д.ф.э.наук., (PhD), доцент

Алигулов Азамат Туйгунович - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Аминов Фазлитдин Бахадирович - к.э.н., доцент

Хужакулова Нигора Рустамовна - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Туробов Шерзод Алишерович - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Алимова Муниса Юльчиевна - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Эрашьева Насиба Рахматуллаевна - д.э.н., (DSc), доцент

Бобоккулов Санжар Бахромкулович - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Джалилов Рахмонкул Хамидович - д.ф.э., (PhD), доцент

Номазов Бахром Бобомуродович - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Алимханова Нигора Алимхановна - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Джанузакон Мирзабек Кулмаматович - д.ф.э.н., (PhD),
доцент

Мухаммадиева Юлдуз Юсуповна - д.ф.э.н., (PhD)

Турсунова Азиза Хошимовна - д.ф.э.н., (PhD)

Холлиев Шерали Бахтиёрович - д.ф.э.н., (PhD)

Панджиев Самиджон Аликулич - PhD, доцент

Xizmat ko'rsatish va turizm sohasi

Service sector and tourism

Сфера услуг и туризм

BANK SEKTORIDA OPERATSION SAMARADORLIK VA XAVFLARNI BOSHQARISHNI BAHOLASH

R.I. Rashidov, A.N.Elmurodov, A.A.Muhiddinov

ОЦЕНКА ОПЕРАЦИОННОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ И УПРАВЛЕНИЯ РИСКАМИ В БАНКОВСКОМ СЕКТОРЕ

P.II. Рашидов, A.N.Elmurodov, A.A.Muhiddinov

ASSESSMENT OF OPERATIONAL EFFICIENCY AND RISK MANAGEMENT IN THE BANKING SECTOR

R.I. Rashidov, A.N.Elmurodov, A.A.Muhiddinov

Received: June 25, 2026 Revised: June 26, 2026 Accepted: June 29, 2026 Published: June 30, 2026

Annotatsiya. Mazkur maqolada rivojlanayotgan iqtisodiyotlarida raqamli transformatsiya, tarkibiy islohotlar va tijorat banklarining operatsion samaradorligi o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik tadqiq etiladi. Tahlil natijasida O'zbekistondagi davlat banklari tizimli ravishda xususiy banklardan pastroq samaradorlikka egaligi aniqlandi. Xususiy banklar raqamli kanallarni faolroq joriy etishi natijasida yuqori daromadlilik va risklarni samarali boshqarishga erishmoqda.

Kalit so'zlar: bank sektori, raqamli transformatsiya, bank samaradorligi, DEA, davlat banklari, xususiy lashtirish, NPL, CAMEL, O'zbekiston, posto'tish iqtisodiyoti.

Аннотация. В данной статье исследуется взаимосвязь между цифровой трансформацией, структурными реформами и операционной эффективностью коммерческих банков в развивающихся экономиках. В результате анализа выявлено, что государственные банки Узбекистана демонстрируют систематически более низкую эффективность по сравнению с частными банками. За счет более активного внедрения цифровых каналов частные банки достигают более высокой доходности и эффективного управления рисками.

Ключевые слова: банковский сектор, цифровая трансформация, эффективность банков, DEA, государственные банки, приватизация, NPL, CAMEL, Узбекистан, постпереходная экономика.

Abstract. This article examines the relationship between digital transformation, structural reforms, and the operational efficiency of commercial banks in emerging economies. The analysis reveals that state-owned banks in Uzbekistan systematically demonstrate lower efficiency compared to private banks. Due to a more active deployment of digital channels, private banks achieve higher profitability and effective risk management.

Keywords: banking sector, digital transformation, bank efficiency, DEA, state-owned banks, privatization, NPL, CAMEL, Uzbekistan, post-transition economy.

■ KIRISH

Bank sektori har qanday bozor iqtisodiyotining asosiy tarmog'i bo'lib, jamg'armalarni investitsiyalarga aylantirishni, to'lov oqimlarini boshqarishni va kredit xavflarini taqsimlashni ta'minlaydi. O'zbekiston 2017 yildan buyon bank sektorini tubdan isloh qilmoqda: davlat valyuta nazoratini bekor qildi, davlat banklarini transformatsiya qilish majburiyati yuklatildi. Xususan,

2023 yil iyunda OTP Bank (Vengriya) Ipoteka-bankning 73,71% ini sotib oldi — bu birinchi muvaffaqiyatli xususiy lashtirish bitimi hisoblanadi. Davlat banklarining umumiy aktivlardagi ulushini 2026 yildagi 65% dan 2030 yilga qadar 55% ga tushirish maqsadi belgilandi. 2026 yilda YeTTB Asakabank kapitalining 15% ulushini olishni rejalashtirmoqda. Shu bilan birga, raqamli transformatsiya va xususiy lashtirishning o'zaro

bog'liqligi, fikrimizcha, bank islohotlarining yakuniy samaradorligini belgilaydi. Mazkur maqolada muallif tomonidan raqamli transformatsiya mazmunida bank samaradorligini baholashning nazariy yondashuvlarini tizimlashtirish; davlat va xususiy banklarning asosiy moliyaviy ko'rsatkichlari bo'yicha nisbiy samaradorligini tavsiflash; bank sektorini isloh qilish uchun tavsiyalar shakllantirish kabi vazifalar belgilab olindi.

■ ADABIYOTLAR SHARHI

Bank samaradorligi nazariyasi bir-birini to'ldiruvchi bir nechta konseptual nazariyalarga asoslanadi. Birinchisi — Leybensteynning X-samaradorlik konsepsiyasi (1966): u firmaning haqiqiy natijalari va berilgan resurslar bilan maksimal darajada erishilishi mumkin bo'lgan natijalar o'rtasidagi farqni boshqaruvning inertligi, rag'batlantirishning zaifligi va raqobat bosimining yo'qligi sababli aniqlaydi. Ikkinchisi nazariya bu, ishlab chiqarish birliklarining texnik samaradorligini qiyosiy baholashning noparametrik usuli bo'lgan ma'lumotlar qobig'i tahlilidir (Data Envelopment Analysis, DEA). Dastlab Charnes, Cooper va Rhodes (1978) tomonidan taklif etilgan DEA usuli, ishlab chiqarish funksiyasining o'ziga xos funksional shaklini oldindan belgilamasdan turib, bank "samaradorligi"ni real natijaning (mahsulot hajmining) xuddi shu kirish resurslarida (resurs sarfida) erishish mumkin bo'lgan maksimal darajaga nisbati sifatida hisoblash imkonini beradi. Postsovet banklari kontekstida olib borilgan ko'plab tadqiqotlar (Fries & Taci, 2005; Bonin, Hasan & Wachtel, 2005) davlat banklari xususiy va xorijiy banklarga qaraganda tizimli ravishda kamroq samarali ekanligini, strategik xorijiy investorlar foydasiga amalga oshirilgan xususiylashtirish esa samaradorlikning eng yuqori o'sishini ta'minlashini ko'rsatdi.

Uchinchi nazariya — AQShning FDIC (Federal depozitlarni sug'urtalash korporatsiyasi) tomonidan 1979-yilda ishlab chiqilgan va banklarning prudensial tahlili bo'yicha xalqaro standartga aylangan CAMEL talablaridir (Capital adequacy — kapital yetarliligi, Asset quality — aktivlar sifati, Management — boshqaruv/menejment, Earnings — daromadlilik, Liquidity — likvidlilik). Biz tadqiqotimizda CAMEL talablari O'zbekiston bank tizimi bo'yicha mavjud ma'lumotlarni talqin qilish uchun tashkiliy sxema vazifasini bajaradi va tahlilni bank barqarorligi hamda samaradorligining tahliliy jihatdan farqlanuvchi, ammo o'zaro bog'liq beshta o'lchovi bo'yicha tizimlashtirishga imkon beradi. Bizning fikrimizcha, aynan CAMEL tizimining DEA metodologiyasi bilan integratsiyalashuvi to'liq tahlilni taqdim etadi: CAMEL normativ mo'ljalni ta'minlasa, DEA esa yuzaga kelishi mumkin bo'lgan samaradorlik chegarasiga nisbatan qiyosiy pozitsiyani ko'rsatadi.

Navbatdagi nazariya — raqamli moliyaviy innovatsiyalar iqtisodiyoti hamda ularning bank raqobati va samaradorligiga ta'siridir. Buchak, Matvos, Piskorski va Seru (2018) fintex-kreditlar an'anaviy banklarga qaraganda raqobatbardosh bozordagi o'z o'rnini, eng avvalo, tavakkalchiliklarni boshqarishdagi tub ustunlik hisobiga emas, balki tartibga solish (regulyatorlik)

afzalliklari va texnologik moslashuvchanlik evaziga qo'lga kiritishini ko'rsatib berishdi. Banna va Alam (2021) 2011–2021-yillar davomida 40 ta rivojlanayotgan mamlakatning 660 ta bankidan olingan tanlanma asosida fintex vositachiligidagi inklyuzivlik bank risklarini kamaytirishini aniqladilar: bunda defolt riski 7,85% ga, leveraj (leverage) riski 9,23% ga, portfel riski esa 7,64% ga kamayadi. Ushbu natijalar O'zbekiston uchun bevosita amaliy ahamiyatga ega: xususiy banklarda raqamli kanallarning faol joriy etilishi, bizning fikrimizcha, nafaqat operatsion tejamkorlik manbasi, balki qamrovni kengaytirish va risklarni diversifikatsiya qilish orqali kredit portfeli sifatini yaxshilash mexanizmi bo'lib ham xizmat qiladi.

■ TADQIQOT METODOLOGIYASI

Belgilangan maqsadlarga erishish mazkur tadqiqotning ilmiy-metodologik apparati sifatli institutsional tahlil hamda noparametrik iqtisodiy-matematik modellashirishning zamonaviy usullarini tizimli ravishda uyg'unlashtirishga asoslanadi. Raqamlashtirish sharoitida O'zbekiston bank sektorining operatsion samaradorligi va risklar darajasini keng qamrovli hamda shu bilan birga aniq baholashni ta'minlash maqsadida uch bosqichli tadqiqot freymvorki shakllantirilgan.

■ TAHLIL VA NATIJALAR

2024 yil dekabr holatiga davlat banklari umumiy bank aktivlarining 64,53% ini — 576,2 trln so'mni — nazorat qiladi. Islohotlar sur'ati 2017 yildan jadallashdi. Biroq tarkibiy cheklovlar saqlanib qolmoqda: davlat banklari korporativ kreditlashda, ipoteka moliyalashda va davlat dasturlariga xizmat ko'rsatishda ustunlik qiladi — bu raqobatni cheklaydi va pul-kredit siyosati transmissiyasini tormozlaydi. 2017–2023 yillarda uch ta «siyosat banki» (Agrobank, Mikrocreditbank, Xalq banki) ekvivalent 5,8 mlrd AQSh dollariga rekapitalizatsiyani talab etdi (Jahon banki FSAP, 2024). Prezident Farmoni (UP-5992) banklar faoliyatiga ma'muriy aralashuvni taqiqladi, ammo uning bajarilishi YeBRR va Jahon banki baholashlariga ko'ra ketma-ket bo'lmagan (Daryo, 2024).

XVF (2025) ma'lumotlariga ko'ra, bank tizimining umumiy kapital yetarliligi koeffitsienti (CAR) tartibga solish minimumidan (Bazel III: 8%) yuqorida, ammo taqsimot sezilarli darajada geterogen [13]. Davlat banklari CARNi asosan davriy davlat rekapitalizatsiyalari orqali ushlab turadi. Xususiy banklar, aksincha, kapitalni asosan bozor yo'li orqali jalb qiladi — taqsimlanmagan foydani ko'paytirish, subordinatli qarz chiqarish yoki strategik investorlarni jalb qilish orqali. Bu davlat kapitali va xususiy kapital tabiatidagi sifatiy farqni yaratadi.

Aktivlar sifati O'zbekiston bank tizimining eng o'tkir muammosi hisoblanadi. Rasmiy NPL ko'rsatkichi 2021 yilda 5,2% ni tashkil etdi. Ammo bu ko'rsatkich davlat banklarida tizimli ravishda past ko'rsatilgan: 2023 yilda OTP Bank tomonidan Ipoteka-bankni sotib olishdan keyin NPL xalqaro standartlarga ko'ra 7,1% dan 18,7% ga ko'tarildi — bir xalqaro audit natijasida 11,6 foiz punktga (Jahon banki FSAP, 2024). Bizning fikrimizcha, bu hodisa tizimli guvohlik: davlat banklaridagi «tasdiqlash oldidagi» va «tasdiqlashdan

keyingi» NPL o'rtasidagi bunday farq real aktivlar sifatining rasmiy ma'lumotlardan sezilarli yomonroq bo'lishi mumkinligini ko'rsatadi.

1-jadvaldan davlat va xususiy banklar o'rtasidagi asosiy samaradorlik ko'rsatkichlarida tizimli farq ko'rinib turibdi. Xarajatlar/daromadlar koeffitsienti

(CIR) davlat banklarida 65–75% ni tashkil etadi — xususiylardan 10–20 foiz punktga yuqori. Aktivlar rentabelligi (ROA) davlat banklarida 0,5–1,2%, xususiy banklarda 1,5–2,5%. Bunday farq tasodifiy emas: u biznes-modellar, rag'batlantirish tizimlari va operatsion madaniyatdagi tarkibiy farqlarni aks ettiradi.

1-jadval

O'zbekiston bank sektori asosiy ko'rsatkichlari: davlat va xususiy banklar⁵⁹

Ko'rsatkich	Davlat banklari	Xususiy banklar	Maqsad
CAR / Adequacy	≥8% (rekapitalizatsiya)	≥12% (bozor kapitali)	≥8% (Basel III)
NPL (2021)	Xalq Bank 19.7%; NBU 4.5%; Asaka 4.8%	<3% o'rtacha	<5%
NPL (xususiylashtirishdan keyin)	Ipoteka-bank: 7.1%→18.7%	—	—
ROA	0.5–1.2%	1.5–2.5%	≥1%
ROE	6–10%	12–18%	≥10%
NIM	4–5%	5–7%	3–5%
CIR	65–75%	45–55%	<55%

Raqamli transformatsiya boshqaruv o'lchoviga tub o'zgarishlar kiritmoqda: ma'lumotlarga asoslangan kredit skoringning avtomatlashtirilishi subyektiv (jumladan, siyosiy sabablarga ko'ra qabul qilinadigan) kredit qarorlari uchun imkoniyatlarni cheklaydi. Chunonchi, O'zbekiston xususiy banklarida (TBC Bank, Hamkorbank) kichik va o'rta tadbirkorlik subyektlari hamda jismoniy shaxslarning algoritmik skoringi iste'mol segmentidagi kredit qarorlarining 60% dan 80% gacha bo'lgan qismini ta'minlamoqda. Ishonchimiz komilki, algoritmik skoringning joriy etilishi nafaqat texnik innovatsiya, balki "ma'muriy aralashuvdan institutsional himoya" vositasi hamdir.

O'zbekiston banklarining daromadlilik ko'rsatkichlari 2017–2024-yillar davomida sezilarli darajada yaxshilandi, biroq davlat va xususiy banklar o'rtasidagi tafovut hamon saqlanib qolmoqda. Tarmoq bo'yicha o'rtacha ROA (aktivlar rentabelligi) 2017-yildagi 0,4 foizdan 2023-yilda 1,1 foizgacha, ROE (kapital rentabelligi) esa 4 foizdan 10 foizgacha o'sdi. Shunga qaramay, davlat banklari orasida raqamli kanallarni eng faol joriy etayotgan muassasalar yetakchilik qilmoqda: masalan, mobil bankingni hamda fintex-kompaniyalar bilan sheriklikni faol rivojlantirayotgan Xalq banki, balansi (aktivlar tarkibi) o'xshash, ammo raqamli kanallari yetarlicha rivojlanmagan banklarga qaraganda yuqoriroq daromadlilikni namoyish etmoqda.

McKinsey Global Banking Annual Review (2023) baholashlariga ko'ra, an'anaviy filiallar orqali xizmat ko'rsatishdan raqamli modelga o'tish bitta tranzaksiya qiymatini o'rtacha 5–10 barobargacha pasaytiradi [7]: mijozning filialga jismoniy tashrifi bankka taxminan 4 AQSh dollariga tushsa, mobil aloqa orqali o'zaro munosabat — taxminan 0,10 dollarni tashkil etadi. Aholi jon boshiga to'g'ri keladigan

an'anaviy filiallar soni hamon yuqori bo'lgan O'zbekiston uchun (davlat banklari ijtimoiy-siyosiy sabablarga ko'ra keng tarmoqli mintaqaviy tarmoqlarini saqlab kelmoqda), operatsiyalarni raqamli kanallarga o'tkazish yaqin 5 yillik istiqbolda CIR (xarajatlarning daromadga nisbati) ko'rsatkichini 10–15 foiz bandga kamaytirish potensialiga ega. Bizning fikrimizcha, ushbu "xarajatlarni kamaytirishning raqamli potentsiali" davlat banklarini xususiylashtirish jarayonida investorlar uchun asosiy argumentlardan biri bo'lib xizmat qiladi: raqamli transformatsiyaning to'g'ri tizimlashtirilgan dasturi hali bitim to'liq yakunlanmasdan turib bankning investitsiyaviy jozibadorligini oshiradi.

O'zbekiston bank tizimining likvidlik ko'rsatkichlari rasman me'yoriy doirada (maqbul chegaralarda) joylashgan. Biroq XVJ tizimda yuqori darajadagi konsentratsiya mavjudligini ko'rsatmoqda: yirik davlat banklari tizim likvidligining mutloq katta qismini ta'minlamoqda, bu esa ulardan birortasida muammo yuzaga kelgan taqdirda tizimli inqiroz (nosozlik) xavfini keltirib chiqaradi. XVJning uch yillik istiqboldagi tayanch va salbiy ssenariylar asosida o'tkazgan stress-testlari bir qator banklarning aktivlar sifati yomonlashishi ko'rinishidagi shoklarga nisbatan zaifligini aniqladi. Davlat banklari tarixan ustunlik qilib kelayotgan ayrim tarmoqlarda (qurilish, qishloq xo'jaligi) kreditlash konsentratsiyasining yuqori darajada ekanligi alohida xavotir uyg'otmoqda [4].

Tizimli risklarni pasaytirish uchun, bizning fikrimizcha, kredit portfelini kichik va o'rta tadbirkorlik subyektlarini kreditlashni rivojlantirish orqali diversifikatsiya qilish zarur — aynan shu yo'nalishda fintex-platfomalar va raqamli skoring eng ilg'or texnik imkoniyatlarni taqdim etadi. Aynan shu bosqichda xususiylashtirish va raqamlashtirishning sinergiyasi yaqqol namoyon bo'ladi: KO'T subyektlari uchun

⁵⁹ O'zR Markaziy banki (yillik hisobotlar 2022–2024); Jahon banki FSAP (dekabr 2024); XVJ VSFS (2025); muallif baholashlari <https://ojs.kstu.uz/index.php/ej>

raqamli skoring tizimiga ega bo'lgan xususiyashtirilgan bank bir vaqtning o'zida portfelni diversifikatsiya qilish, risk konsentratsiyasini kamaytirish va sof foiz marjasini (NIM) yaxshilash imkoniga ega bo'ladi.

2023-yil iyun oyida Ipoteka-bankning xususiyashtirilishi — O'zbekiston bank tizimini isloh qilish dasturi doirasidagi dastlabki yakunlangan yirik bitim bo'lib, u boy institutsional saboqlar manbasiga aylandi. Vengriyaning OTP Banki aksiyalarning 73,71 foizini sotib olib, mamlakatning kapitallashuv darajasi bo'yicha uchinchi o'rinda turadigan banki ustidan nazoratni qo'lga kiritdi. Aniqlangan eng muhim fakt shundan iboratki, nazorat o'tishi bilan oq, xalqaro standartlar asosida qayta baholash jarayonida muammoli kreditlar (NPL) darajasi rasman e'lon qilingan 7,1 foizdan 18,7 foizgacha ko'tarildi — farq 11,6 foiz bandni tashkil etdi (World Bank FSAP, 2024).

Biz ushbu fakti bir nechta nazariy tezislarning tasdig'i sifatida talqin qilamiz. Birinchidan, davlat banklari siyosiy bosim va shaffoflikka bo'lgan rag'batlarning sustligi sababli NPL darajasini tizimli ravishda pasaytirib ko'rsatadi — bu Kornaning yumshoq budjet cheklovlariga (Kornai, 1986) oid adabiyotlarda yaxshi ma'lum bo'lgan fenomendir. Ikkinchidan, xususi, xususan xorijiy strategik investorning kirib kelishi aktivlarning real sifatini qayta baholashga majbur qiladigan "signal beruvchi voqea" vazifasini bajaradi. Uchinchidan, islohotning real qiymati — xoh davlat tomonidan qo'shimcha kapitallashuv, xoh xususiyashtirish paytida sotib olish narxining pasaytirilishi shaklida bo'lsin, har qanday holatda ham to'lanishi shart — faqat mulkdor o'zgargandagina yaqqol namoyon bo'ladi va boshqariladigan holatga keladi.

Bank islohotlari dasturidagi navbatdagi muhim voqea sifatida 2026-yilda YTTB (Yevropa tiklanish va taraqqiyot banki) 15 foizlik ulush bilan Asakabank kapitaliga kirishi kutilmoqda. Bizning fikrimizcha, ushbu bitim xarakter jihatidan OTP Bank bilan bo'lgan kelishuvdan tubdan farq qiladi: bu yerda gap to'liq xususiyashtirish haqida emas, balki xalqaro taraqqiyot instituti bilan strategik sheriklik to'g'risida bormoqda. YTTB, odatda, o'z ishtirokining sharti sifatida qarz oluvchining korporativ boshqaruvi, shaffofligi va kredit siyosatiga nisbatan qat'iy talablar qo'yadi. Bu mulkchilik tuzilmasini to'liq o'zgartirmasdan turib, bankni isloh qilishga yo'naltirilgan "shartli bosim" mexanizmini yaratadi.

Asakabank yalpi aktivlari bo'yicha O'zbekistonning ikkinchi eng yirik banki hisoblanadi va tarixan avtomobil sanoatini ixtisoslashgan. Fikrimizcha, o'tish davrida kredit portfoliosini diversifikatsiya qilish, shu bilan birga korporativ boshqaruv sifatini oshirish va jarayonlarni raqamlashtirish kabi masalalar kun tartibida ustuvorlik qiladi. Buning uchun isloh qilinayotgan davlat bankining klassik trilemmasini yechish talab etiladi: ya'ni siyosiy jihatdan muhim bo'lgan kredit dasturlarini qo'llab-quvvatlash bilan bir vaqtda NPL darajasini pasaytirishga intilish va investorga bozor rentabelligini namoyish etish zarurati.

Xalqaro tajriba, xususan Qozog'iston (BTA Bank islohoti, Kaspi Bank transformatsiyasi) va Gruziya (2000-yillarda IFC — Xalqaro moliya korporatsiyasi ishtirokida davlat banklarining isloh qilinishi) tajribasi

<https://ojs.kstu.uz/index.php/ej>

shuni ko'rsatadiki, eng muvaffaqiyatli bank islohotlari uchta elementni — mulkdorning o'zgarishi, prudensial tartibga solishning kuchaytirilishi va texnologik transformatsiyani o'zida mujassam etadi hamda bular ketma-ket qadamlar sifatida emas, balki yagona yaxlit majmua (paket) sifatida amalga oshiriladi. O'zbekiston uchun, bizning ishonchimiz komilki, bu raqamli transformatsiyani xususiyashtirish yakunlanguniga qadar kechiktirmaslik kerakligini anglatadi: raqamli infratuzilmaga investitsiyalar mulkdor o'zgarishidan oldin boshlanishi lozim, zero ular bankning investor uchun jozibadorligini oshiradi, kelgusi integratsiya xarajatlarini pasaytiradi va xususiyashtirish natijasidan qat'iy nazar operatsion yaxshilanishlar uchun baza yaratadi.

■ XULOSA VA TAKLIFLAR

O'tkazilgan tahlil bir qator barqaror xulosalarni shakllantirish imkonini beradi. Birinchidan, O'zbekiston davlat banklari CAMEL tizimining barcha beshta o'lchovi bo'yicha tizimli ravishda pastroq samaradorlikni namoyish etmoqda, bu esa o'tish davridan keyingi iqtisodiyotlarda davlat banklarining samarasizligi to'g'risidagi xalqaro ilmiy adabiyotlar xulosalariga mos keladi. Ikkinchidan, muammoli kreditlar (NPL) muammosining real ko'lami rasmiy ma'lumotlardan sezilarli darajada yuqori bo'lib, bu Ipoteka-bank misoli orqali ham tasdiqlanadi. Uchinchidan, raqamlashtirish jarayoni uni faol amalga oshirayotgan davlat banklari hamda an'anaviy filiallar modelini saqlab qolayotgan banklar o'rtasidagi samaradorlik tafovutini yanada kuchaytirmoqda. To'rtinchidan, xalqaro sherikliklar (OTP Bank, Asakabankdagi YTTB) bir vaqtning o'zida ham shaffoflikni oshirish, ham operatsion standartlarni import qilishning samarali mexanizmi bo'lib xizmat qiladi.

Ushbu xulosalarga tayangan holda, biz quyidagi tavsiyalarni shakllantiramiz:

1. Banklarning raqamli transformatsiya dasturi xususiyashtirish bitimlaridan keyin emas, balki ulardan oldin amalga oshirilishi yoki ushbu bitimlar bilan parallel ravishda kechishi lozim. Bu bankning strategik investorlar uchun jozibadorligini oshiradi va bitimdan keyingi integratsiya xarajatlarini kamaytiradi.

2. Barcha tizim yaratuvchi banklar uchun MHXS (Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari) bo'yicha majburiy ommaviy hisobot — jumladan, xususiyashtirishgacha bo'lgan davrda ham — aktivlar sifatini ishonchli baholash va muammoli kreditlarning (NPL) yashirin to'planishining oldini olishning zaruriy shartidir.

3. Davlat banklarida algoritmik kredit skoringining joriy etilishini nafaqat samaradorlikni oshirish vositasi, balki kreditlash jarayoniga ma'muriy aralashuvdan institutsional himoyalash mexanizmi sifatida ham ko'rib chiqish lozim.

4. Xususiyashtirish yakunlanguniga qadar bunday investitsiyalarga nisbatan tijoriy talabning cheklanganligini hisobga olgan holda, davlat banklarining raqamli transformatsiyasini YTTB, IFC (Xalqaro moliya korporatsiyasi) va boshqa xalqaro moliya institutlari vositalari orqali moliyalashtirish qisqa muddatli istiqbolda eng amaliy variant bo'lib ko'rinadi.

5. Markaziy bank muayyan bir bankning mulkchilik shaklidan qat'iy nazar, butun tarmoq bo'yicha raqamli transformatsiyaga tizimli rag'bat yaratish maqsadida minimal raqamli standartlarni (mobil tranzaksiyalar ulushi, jarayonlarni avtomatlashtirish darajasi) litsenziya talablari sifatida belgilashi lozim.

Bizning fikrimizcha, kelgusi tadqiqotlar texnik va samaradorlikning aniq baholarini olish uchun individual bank ma'lumotlariga asoslangan to'liq DEA (ma'lumotlar qobig'i tahlili) tadqiqotini o'tkazishga, ipoteka-bankning xususiyashtirishdan keyingi 3–5 yillik dinamikasini tahlil qilishga hamda bankning raqamli yetukligi va xususiyashtirish bitimining muvaffaqiyatli yakunlanishi ehtimoli o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni o'rganishga qaratilishi lozim. Ushbu so'nggi yo'nalish alohida ilmiy qiziqish uyg'otadi: agar raqamli yetuklik bankning strategik investor uchun jozibadorligi bilan ijobiy bog'liqlikda bo'lsa, bu xususiyashtirish oldidan raqamli transformatsiyaga davlat tomonidan investitsiyalarni kiritish borasida kuchli asos yaratadi.

FOYDALANILGAN MANBALAR:

1. Banna, H., & Alam, M. R. (2021). Impact of Digital Financial Inclusion on ASEAN Banking Stability. *Studies in Economics and Finance*, 38(2), 504–523.
2. Barth, J. R., Caprio, G., & Levine, R. (2004). Bank Regulation and Supervision. *Journal of Financial Intermediation*, 13(2), 205–248.
3. Berger, A. N. (2003). The Economic Effects of Technological Progress: Evidence from the Banking Industry. *Journal of Money, Credit and Banking*, 35(2), 141–176.
4. Bonin, J. P., Hasan, I., & Wachtel, P. (2005). Bank Performance, Efficiency and Ownership in Transition Countries. *Journal of Banking & Finance*, 29(1), 31–53.
5. Buchak, G., Matvos, G., Piskorski, T., & Seru, A. (2018). Fintech, Regulatory Arbitrage, and the Rise of Shadow Banks. *Journal of Financial Economics*, 130(3), 453–483.
6. Charnes, A., Cooper, W. W., & Rhodes, E. (1978). Measuring the Efficiency of Decision Making Units. *European Journal of Operational Research*, 2(6), 429–444.
7. Daryo (2024). Transformation of State Banks in Uzbekistan: The Need for a Reset. <https://daryo.uz/en/2024/10/22>
8. Fries, S., & Taci, A. (2005). Cost Efficiency of Banks in Transition: Evidence from 289 Banks in 15 Post-Communist Countries. *Journal of Banking & Finance*, 29(1), 55–81.

9. Ikromov, I., & Makhfuza, A. (2024). Modernization and Transformation of Uzbekistan's Banking Sector. *EJMEB*, 1(3).

10. IMF (2025). Uzbekistan: Financial System Stability Assessment. Washington, DC: IMF.

11. Kornai, J. (1986). The Soft Budget Constraint. *Kyklos*, 39(1), 3–30.

12. Kun.uz (2026). Uzbekistan Plans to Privatize Five State-Owned Banks by 2030. <https://kun.uz/en/news/2026/01/02>

13. La Porta, R., Lopez-de-Silanes, F., & Shleifer, A. (2002). Government Ownership of Banks. *Journal of Finance*, 57(1), 265–301.

14. Leibenstein, H. (1966). Allocative Efficiency vs. X-Efficiency. *American Economic Review*, 56(3), 392–415.

15. McKinsey & Company (2024). Global Banking Annual Review 2024. <https://www.mckinsey.com>

16. World Bank (2024). Uzbekistan: Financial Sector Assessment (FSAP). Washington, DC: World Bank.

17. World Bank (2024). World Development Indicators. <https://data.worldbank.org>

Muallif(lar) haqida / Сведения об авторе / Author details

1. R.I. Rashidov QDTU “Buxgalteriya hisobi va audit” kafedrasida dotsenti / Р.И. Рашидов Доцент кафедры «Бухгалтерский учет и аудит», Каршинский государственный технический университет (КГТУ) / R.I. Rashidov Associate Professor of the Department of “Accounting and Audit” Karshi State Technical University (KSTU)

E-mail: rashidov.r@mail.ru

ORCID: 0009-0004-9523-6325

2. A.N.Elmuurodov Qarshi davlat texnika universiteti talabasi / A.N.Elmuurodov Студент Каршинский государственный технический университет (КГТУ) / A.N.Elmuurodov Student of Karshi State Technical University (KSTU)

E-mail: a.elmuurodov@mail.ru

ORCID: 0009-0005-8884-9563

3. A.A.Muhiddinov Qarshi davlat texnika universiteti talabasi / A.A.Muhiddinov Студент Каршинский государственный технический университет (КГТУ) / A.A.Muhiddinov Student of Karshi State Technical University (KSTU)

E-mail: muhiddinov.a@mail.ru

ORCID: 0009-0009-9455-8606

INNOVATION
IQTISODIYOT
ILMIY-AMALIY ELEKTRON
JURNAL

ISSN: 3030-315X

t.me/kstu_uz

Qarshi shahri,
Mustaqillik ko'chasi 225

www.kstu.uz
www.ojs.kstu.uz